

Nr 261.

Godkänd av första kammaren den 1 juni 1926.

Godkänd av andra kammaren den 1 juni 1926.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens understödsverksamhet till främjande av avdikning av viss mark jämte i ämnet väckta motioner.

(Jordbruksutskottets utlåtande nr 45.)

Till Konungen.

I en till riksdagen den 5 februari 1926 avlåten proposition, nr 82, har Eders Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att

a) godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet tillstyrkta ändrade grunder för understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningskyldighet av sådana torrlägningsföretag, vilka avse höjande av alstringsförmågan hos mark med hänsyn till dess utnyttjande såsom åker eller ständig slätter- och betesvall;

b) till sådant understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningskyldighet, som avses ovan under a), anvisa för budgetåret 1926—1927 under benämning statens avdikningsanslag ett extra reservationsanslag av 1,800,000 kronor;

c) medgiva, att vid utgången av budgetåret 1925—1926 förefintliga reservationer å norrländska och allmänna avdikningsanslagen må överföras till statens avdikningsanslag ävensom att av Kungl. Maj:t beviljade bidrag från norrländska och allmänna avdikningsanslagen må efter den 30 juni 1926 utbetalas från statens avdikningsanslag;

d) medgiva, att Kungl. Maj:t må under tiden 1 juli 1926—30 juni 1927 från statens avdikningsanslag bevilja statsbidrag å tillhoppa 2,500,000 kronor;

e) godkänna de av departementschefen tillstyrkta ändrade grunder för understödjande medelst lån från odlingslånefonden av sådana torrlägningsföretag, vilka avse höjande av alstringsförmågan hos mark med hänsyn till dess utnyttjande såsom åker eller ständig slätter- och betes-

vall, och i samband därmed ändra fondens benämning till statens avdikningslånefond;

f) såsom kapitalökning för statens avdikningslånefond för budgetåret 1926—1927 anvisa ett reservationsanslag av 2,600,000 kronor; samt

g) medgiva, att Kungl. Maj:t må under tiden 1 juli 1926—30 juni 1927 från statens avdikningslånefond bevilja lån å tillhopa 3,800,000 kronor.

I detta sammanhang har riksdagen till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen:

1) nr 252 i första kammaren, likalydande med nr 374 i andra kammaren, i vilka hemställts, att Färnebo, Älvdals, Fryksdals, Jösse, Gillbergs och Nordmarks härader av Värmlands län samt Grythyttans, Hällefors, Hjulsjö och Ljusnarsbergs socknar av Örebro län likställas med avseende på statsbidragets storlek och förmåner i övrigt från statens avdikningsanslag med Norrland och Dalarna;

2) nr 254 i första kammaren, likalydande med nr 376 i andra kammaren, i vilka hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition i ärendet ville bland annat besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag till kungörelse angående villkoren för statsbidrag från statens avdikningsanslag, att föreskriften om viss odlingskyldighet som villkor för erhållande av bidrag intill hälften av kostnaden för torrlägningsföretag inom Norrland, Dalarna och vissa delar av Värmland må ur kungörelsen utgå; samt

3) nr 255 i första kammaren, likalydande med nr 377 i andra kammaren, i vilka hemställts, att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 82 ville besluta, bland annat att bidrag från statens avdikningsanslag måtte beviljas för torrlägningsföretag i Norrland, Dalarna och följande delar av Värmlands län, nämligen Norra och Södra Finnskoga, Dalby, Norra Ny och Ekshärads socknar samt Nyskoga kapell av Älvdals härad samt Östmarks, Vitsands och Fryksände socknar ävensom Lekvattnets kapell av Fryksdals härad, intill hälften av beräknade kostnaden utan stadgande av villkor om odlingsplikt.

Eders Kungl. Maj:ts förevarande framställning, vilken nära ansluter sig till av lantbruksstyrelsen framlagt förslag i ämnet, avser viss omläggning med avseende å den understödjande verksamhet, som staten för närvarande utövar för torrläggning av sankmarker. Vid behandlingen av förevarande fråga följer riksdagen den uppställning, som i propositionen angivits, och anger under respektive avdelningar sin ställning till Eders Kungl. Maj:ts förslag och de i anledning därav väckta motionerna.

Understödsverksamhetens ändamål samt allmänna förutsättningar för erhållande av bidrag och lån.

Enligt lantbruksstyrelsens uttalande borde förutsättningen för erhållande av statsunderstöd — med vilket uttryck avses såväl lån som bidrag — undantagslöst vara, att genom torrläggningen vunnas sådan höjning av

markens alstringsförmåga ur jordbrukssynpunkt, som enligt vattenlagen utgjorde förutsättning för tvångsdelaktighet i företaget. Understöd borde därför endast utgå till torrlägningsföretag, vilka avsåge *höjande av alstringsförmågan hos mark med hänsyn till dess utnyttjande såsom åker eller ständig slätter- och betesvall*. Företag för marks utnyttjande på dylikt sätt för bete borde därvid likställas med övriga här ifrågakommande torrlägningsföretag. Tidigare företräde för nyodlingsföretag borde ej bibehållas. Nuvarande möjlighet att erhålla bidrag till torrlägningsföretag, avseende endast minskning av frostländighet, borde bortfalla.

Departementschefen har anfört:

»Torrläggning av vattensjuka marker i syfte att på ett verksamt och ändamålsenligt sätt höja den produktiva jordens alstringsförmåga i jordbrukshänseende är en ur olika synpunkter så viktig angelägenhet, att den i minst lika hög grad som hittills bör kraftigt befordras från det allmännas sida. Därvid bör emellertid noggrant tillses, att största möjliga effektivitet vinnas inom ramen för statens ekonomiska uppoffringar för ändamålet.

Lantbruksstyrelsens nu förevarande förslag, utarbetat i samråd med sakkunniga representanter för skilda intressen och landsdelar, synes mig över huvud taget vara väl avvägt och ägnat att med rimliga kostnader befrämja en ekonomiskt sund och till praktiska resultat ledande verksamhet för torrläggning av till jordbruksdrift tjänlig jord. Jag kan därför i allt väsentligt ansluta mig till förslaget.

Mot förslaget i vad angår allmänna förutsättningar för statsunderstöd till torrlägningsföretag, varmed i överensstämmelse med vattenlagens terminologi förstås diknings-, vattenavlednings- och invallningsföretag, har jag intet att erinra. Understöd (lån och bidrag) bör alltså kunna ifrågakomma för dylika företag, för så vitt de avse höjande av alstringsförmågan hos mark med hänsyn till dess utnyttjande såsom åker eller ständig slätter- och betesvall.

Gensagan från de två nordligaste länen mot borttagande av företrädesställningen för företag, avseende nyodling, vilar så till vida på en riktig tanke, som torrläggning för nyodling givetvis är särskilt i behov av och värd understöd. Förslaget eftersätter emellertid icke på minsta sätt möjligheten att lämna understöd för dylika företag — såsom av det följande skall framgå gynnas tvärtom torrläggning för nyodling i landets övre delar genom högre bidragskvot — utan det endast borttager en formell företrädesställning, som enligt vad erfarenheten visat saknat praktisk betydelse och som icke heller torde kunna få betydelse i annat fall, än där så stor efterfrågan å understöd råder i förhållande till medelstillgång, att gallring av ansökningar bliver av nöden. Skulle sådan situation inträda, torde Kungl. Maj:t böra äga befogenhet att, obunden av föreskrifter om företrädesrätt, pröva ansökningarna ur allmänna synpunkter om de ifrågakommande företagens ändamålsenlighet och behov av understöd.

De skäl, som lantbruksstyrelsen anfört till stöd för avskiljande från understöd av torrlägningsföretag, som icke kunna tänkas tjäna annat produktivt

ändamål än minskande av frostländighet för närliggande bygd, synas mig vara fullt bärande. Tillgängliga understödsmedel böra icke placeras i företag, vilkas nytta är så tvivelaktig och i allt fall omstridd som frostavdikningar, utan böra hellre koncentreras på företag, där torrläggningen är av verkligt påtaglig betydelse för jordbrukets förkovran.»

Riksdagen har icke funnit sig böra framställa någon erinran mot Eders Kungl. Maj:ts förslag i nu förevarande del.

Obligatorisk syneförrättning enligt vattenlagen såsom villkor för erhållande av bidrag och lån.

Angående *nuvarande ordning för upprättande av förslag till utförande av torrlägningsföretag*, vartill statsunderstöd sökes, har lantbruksstyrelsen anfört i huvudsak följande.

Hittills hade statsbidrag beviljats, oavsett om planerna varit upprättade vid laga syneförrättning enligt bestämmelserna i 10 kap. vattenlagen eller tillkommit genom frivilliga personliga överenskommelser i form av mellan intressenterna ingångna föreningar. I andra delar av landet än de norrländska länen hade företagen i allmänhet förberetts genom laga syneförrättning. Så hade däremot i synnerligen stor utsträckning icke skett i fråga om företag inom de norrländska länen, där man i allmänhet syntes undvika syneförrättning och i stället använt sig av s. k. föreningsförrättning.

När ett dikningsföretag blivit förberett genom laga syneförrättning, förefunnnes garanti för att de upptagna dikena för framtiden underhölles, däri- genom att underhållsskyldigheten bundes vid vederbörande fastigheter. Vidare stadgades i 13 kap. 17 § vattenlagen, att där försummelse i underhållet ägde rum vid torrlägningsföretag, till vars utförande lämnats lån eller bidrag av statsmedel, viss statsmyndighet skulle äga att, efter en i föreskriven ordning verkställd besiktning, låta på den försumliges bekostnad avhjälpa försummelsen. Dyligt förfarande förutsatte dock, att laga syneförrättning föregått företaget.

Vad åter anginge företaget, till vilka förslag upprättats genom en s. k. föreningsförrättning, utebleve garantier för det framtida underhållet av dikena helt eller delvis. I detta fall bleve nämligen underhållsskyldigheten gällande endast för den, som underskrivit föreningen rörande företaget, men utan all verkan för blivande ägare av vederbörande fastigheter. Föreskriften i 7 kap. 36 § vattenlagen om rätt att påkalla syneförrättning för prövning av framtida underhålls fördelning med avseende å dike, som upptagits utan föregående syneförrättning, kunde icke åberopas, när fråga vore om bevakande av statens intresse i förevarande fall, enär sagda rätt tillkomme endast intressent i företaget.

Härav framgår alltså, att ett mycket nära samband finnes mellan frågan om ordningen för upprättande av förslag till torrlägningsföretag och spörsmålet om det framtida underhållet av upptagna diken. Rörande betydelsen

av *dikenas framtida underhåll* inhämtas i huvudsak följande av lantbruksstyrelsens utredning.

Utfört dikningsarbete måste omsorgsfullt vidmakthållas, på det att det med dikningen erhållna resultatet bleve bestående. Underlåtes dylikt underhåll, vore ändamålet med företaget förfelat och nyttan av de utbetalda statsmedlen bleve illusorisk. Från statsmakternas och myndigheternas sida hade uppmärksamheten länge varit riktad på önskvärdheten, att verksamma garantier bereddes för nöjaktigt underhåll av de företag, som erhöles statsbidrag. I sådant syfte hade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och lantbruksstyrelsen redan 1897 avlåtit skrivelse till Kungl. Maj:t, varjämte behovet av särskilda åtgärder för en snar lösning av denna fråga framhållits i riksdagens skrivelse åren 1898, 1902, 1906 och 1907 angående anvisande av anslag till utdikningsföretag.

Lantbruksstyrelsen har föreslagit obligatorisk syneförrättning enligt 10 kap. vattenlagen såsom villkor för statsunderstöd. Förslaget har emellertid framställts under förutsättning, att ändringar i 10 kap. 35 och 71 §§ vattenlagen, i enlighet med styrelsens därom framlagda, på vattenrättsdomarnas yttrande grundade förslag, jämväl genomföras. Dessa ändringar avse, att, därest samtliga deltagare enades om grunderna för deltagande i arbetets utförande, gode mäns biträde icke erfordrades vid förrättningar inom de norrländska länen och Kopparbergs län, med mindre förrättningsmannen ansåge jorduppskattning böra vid förrättningen äga rum eller bestämmande av ersättning ifrågakomme till någon, som ej vore deltagare i företaget, eller ock underställning skulle ske samt att, där förrättning hållits utan biträde av gode män i fall, då sådant vore tillåtet, utlåtandet finge meddelas utan att sammanträde hölles, dock att utlåtandets dag och därmed förrättningens avslutande skulle tillkännagivas parterna i samma ordning, som funnes föreskriven beträffande sammanträde.

Departementschefen har anfört följande:

»Jag förordar den ifrågasatta bestämmelsen, att förslag till utförande av företag, vartill statsbidrag eller statslån sökes, skall vara upprättat vid syneförrättning enligt bestämmelserna i 10 kap. vattenlagen. Såväl lån som bidrag hava visserligen hittills pläгат beviljas till företag, även om de grundats allenast på överenskommelser intressenterna emellan — detta gäller huvudsakligen företag i de norrländska länen — men i dylika fall vinnes ingen garanti för det framtida underhållet av de med statsmedel upptagna diken. Vad lantbruksstyrelsen uttalat om betydelsen av det framtida underhållets behöriga fullgörande synes mig böra tillmätas stor vikt. Anordningar böra därför införas, vilka säkerställa det framtida underhållet, något som icke lämpligen läser kunna ske i annan ordning än att underhållsskyldigheten bindes vid respektive fastigheter. Så bliver fallet, därest företaget föregåtts av laga syneförrättning. Annan framkomlig väg än syneförrättning enligt vattenlagen har icke kunnat anvisas för underhållsskyldighetens bindande vid respektive fastigheter.

Kostnaderna för anlåtande av sakkunnig förrättningsman torde för jordägarna bliva i stort sett desamma, om förrättningen handlägges enligt bestämmelserna i 10 kap. vattenlagen eller i annan ordning. Däremot medför skyldigheten att anlita gode män ökade utgifter. För att ej i detta avseende betunga förrättningssökandena synes det vara lämpligt, att de ökade kostnader, som föranledas genom anlåtande av gode män, där detta nödvändiggöres av den nu föreslagna bestämmelsen, må stanna å statsverket.

De kostnader, som härigenom tillskyndas statsverket, hava av lantbruksstyrelsen beräknats till omkring 50,000 kronor och komma att mer än uppvägas av de fördelar, som därigenom skulle vinnas. För övrigt finnes anledning antaga, att nu avsedda kostnad skulle bliva av blott tillfällig art. Vattenrättsdomarna och lantbruksstyrelsen hava nämligen föreslagit sådan förenkling i fråga om syneförfarandet att, därest deras förslag bliver upphöjt till lag, någon ökad ersättningsskyldighet för statsverket ej längre behöver ifrågakomma. För denna lagfrågas vidare övervägande hava handlingarna överlämnats till justitiedepartementet.»

Riksdagen anser angeläget, att förslag till utförande av företag, vartill statsbidrag eller statslån sökes, upprättas på sådant sätt att betryggande garantier vinnas för dikenas framtida underhåll och, då detta syftemål av utredningen i ärendet att döma icke synes kunna effektivt ernås på annat sätt än genom att syneförrättning enligt vattenlagen göres till villkor för statsbidrags erhållande, biträder riksdagen Eders Kungl. Maj:ts förslag i nu förevarande avseende. Med avseende å de ökade kostnader för anlåtande av gode män som härav föranledas äro dessa enligt förslaget avsedda att bestridas av statsmedel, därvid departementschefen dock utgått ifrån, att denna kostnad skulle bliva av blott tillfällig art. Vattenrättsdomarna och lantbruksstyrelsen hade nämligen föreslagit sådan förenkling i fråga om syneförfarandet, att, därest deras förslag bleve upphöjt till lag, någon ökad ersättningsskyldighet för statsverket ej längre behöfde ifrågakomma. I anslutning härtill vill riksdagen understryka angelägenheten av att förslag i angivet avseende snarast möjligt föreläggas riksdagen.

Visst förhållande mellan båtnad och kostnad såsom förutsättning för erhållande av bidrag och lån.

Enligt Eders Kungl. Maj:ts på lantbruksstyrelsens förslag grundade framställning skulle statsbidrag eller statslån i regel beviljas endast under förutsättning, att styrelsen funne värdet av den båtnad genom torrläggningen, som bestode i höjande av alstringsförmågan hos marken med hänsyn till dess utnyttjande som åker eller ständig slätter- och betesvall, uppväga eller överstiga kostnaden för torrläggningen. Detta skulle emellertid icke hindra, att statsbidrag eller statslån i undantagsfall, när särskilda skäl därtill föreläge, kunde beviljas även där kostnaden överstege båtnaden. Undantagsfallen borde

dock begränsas till företag, där kostnaden motsvarade högst 120 procent av båtnaden.

Vad sålunda föreslagits föranleder ingen riksdagens erinran. Riksdagen vill allenast i likhet med departementschefen uttala, att tillämpningen av förberörda undantagsbestämmelse torde böra — inom relativt vida gränser — regleras genom praxis, därvid hinder ej torde böra möta att vid prövningen inom lantbruksstyrelsen av frågan om båtnadens och kostnadens inbördes förhållande bortse från förrättningskostnader och andra därmed jämförliga, själva torrlägningsarbetet icke direkt vidkommande kostnader.

Statsbidragets storlek samt sammanslagning av norrländska och allmänna avdikningsanslagen.

I fråga om storleken av det *statsbidrag utan återbetalningsskyldighet*, som skulle kunna beviljas av Kungl. Maj:t, innefattar Eders Kungl. Maj:ts förslag i huvudsak följande. Bidraget skulle utgöra *högst en tredjedel* av den utav Kungl. Maj:t godkända kostnaden såväl för torrlägningsarbetet — teg- eller täckdikning däri ej inberäknad — som ock för undersökningen och förrättningen jämte erforderliga kartor och handlingar. Beträffande företag inom Norrland, Dalarna och viss del av norra Värmland, vari inginge mark, som icke tagits i anspråk såsom åker eller ständig slätter- och betesvall, skulle bidraget dock få utgå till högst hälften av samma kostnad, under förbehåll likväl, att en tredjedel av bidraget innestode, intill dess bidragstagaren inom därför vid arbetsplanens fastställelse bestämd tid hos lantbruksstyrelsen styrkt sig hava tagit nämnda mark i anspråk för sagda ändamål i den omfattning, som styrelsen kunde hava föreskrivit. I den mån båtnadsvärdet överstege kostnaden, skulle bidraget undergå skäligen minskning, en bestämmelse som skulle avse företag, oavsett deras belägenhet inom skilda landsdelar. Beträffande de undantagsfall, där kostnaden överstege båtnadsvärdet, skulle bidraget med tillämpning i övrigt av förut nämnda grunder beräknas med hänsyn — icke till kostnaden — utan till båtnadsvärdet.

Beträffande *tillämpningsområdet för de gynnsammare bidragsvillkor*, som sålunda under vissa förutsättningar skulle tillerkännas torrlägningsföretag i de norra landsdelarna, för så vitt däri inginge oodlad mark, har lantbruksstyrelsen ej funnit bärande skäl att förorda de gynnsammare bidragsvillkoren utöver vad beträffade den nordligaste, mellan Dalarna och norska gränsen belägna delen av Värmland, innefattande det huvudsakliga av Älvdals härad (nämligen Norra och Södra Finnskoga, Dalby, Norra Ny och Ekshärads socknar samt Nyskoga kapell) och omkring hälften av Fryksdals härad (nämligen Östmarks, Vitsands och Fryksände socknar samt Lekvattnets kapell).

Enligt lantbruksstyrelsens förslag skulle en *gradering av bidragets storlek ske med hänsyn till de olika torrlägningsföretagens ekonomiska ställning*

på så sätt, att högsta gränsen för bidraget — en tredjedel, respektive hälften av kostnaden — endast toges i anspråk, då kostnaden uppginge till eller, beträffande de undantagsfall när statsunderstöd beviljades trots större kostnad än båtnad, överstege förbättringsvärdet, varefter bidraget skulle reduceras i den mån förbättringsvärdet steg i förhållande till kostnaden.

Vidare har lantbruksstyrelsen föreslagit, att norrländska och allmänna avdikningsanslagen skulle sammanslås till ett för riket i dess helhet gemensamt anslag, benämnt *statens avdikningsanslag*.

Departementschefen har anfört följande.

»Jag kan för min del i stort sett ansluta mig till lantbruksstyrelsens förslag i fråga om storleken av det statsbidrag, som utan återbetalningsskyldighet bör lämnas för utförande av här avsedda torrläggningföretag.

De kraftiga erinringar mot förslaget, som framställts från norrländskt håll, hava av mig noga övervägts, därvid jag dock kommit till det resultat, att de icke äro av beskaffenhet att böra föranleda någon mera väsentlig jämkning i lantbruksstyrelsens förslag. Vad särskilt angår frågan om bidragets storlek i de fall, där fråga är om utdikning av ännu ej odlad jord — dessa fall torde för Norrlands del vara mycket vanliga, och yttrandena avhandla huvudsakligen dem — torde förslaget, i betraktande av att kostnaden här i allmänhet ej lärer nämnvärt understiga båtnaden, icke leda till annan försämring beträffande storleken av bidraget till norrländska utdikningar än en reduktion från hälften till en tredjedel i sådana fall, där dikningen icke inom viss tid — vilken i tillämpningen ej bör tilltagas för knapp — efterföljes av markens utnyttjande för jordbruksdrift genom odling. I den mån den avdikade odlingsmarken tillvaratages för användning till åker eller ständig slätter- och betesvall, skulle ju statsbidraget, liksom hittills, kunna utgå med högst halva torrläggningkostnaden. Den föreslagna ändringsbestämmelsen synes sålunda icke böra leda till minskad odlingsverksamhet, utan den bör snarare vara en sporre för vederbörande att icke låta sig nöja med blott utdikning utan fullfölja arbetet genom färdigodling, så att verklig nytta ur jordbruksynpunkt erhålles av den torrlagda odlingsjorden. För att i görligaste mån lindra övergången till de nya bestämmelserna för de norrländska företagens vidkommande ämnar jag senare, under avdelningen 8, ifrågasätta ett stadgande av innebörd, att statsbidraget — oberoende av de nya bestämmelserna — må beträffande företag i Norrland och Dalarna, vartill förslag inkommit till lantbruksstyrelsen före den 1 juli 1926, utgå till högst hälften av kostnaden.

Vad beträffar spörsmålen om tillämpningsområdet för den gynnsammare bidragskvoten till utdikning av obruten mark i de norra landsändarna, bidragets gradering med hänsyn till förhållandet mellan kostnad och båtnad samt sammanslagningen av norrländska och allmänna avdikningsanslagen till ett för riket gemensamt anslag (statens avdikningsanslag), har jag intet att erinra mot lantbruksstyrelsens förslag.»

På sätt framgår av ovanstående skulle enligt Eders Kungl. Maj:ts förslag statsbidrag kunna utgå med högst en tredjedel. För Norrlands och Dalarnas

ävensom vissa delars av Värmland vidkommande skulle bidraget kunna höjas till högst hälften av kostnaden, detta emellertid under villkor av viss odlingskyldighet beträffande den utdikade marken.

Motionerna I: 254 och II: 376 samt I: 255 och II: 377 rikta sig i förevarande avseende mot den föreslagna bestämmelsen om odlingskyldighet såsom villkor för erhållande av bidrag intill halva avdikningskostnaden och framhålles i motionerna I: 255 och II: 377 följande:

»Under avdelning 4) behandlar departementschefen vidare frågan om statsbidragets storlek. Här måste vi i vissa delar taga bestämt avstånd från departementschefens förslag. Detta innebär, att bidraget skulle utgöra högst en tredjedel av den utav Kungl. Maj:t godkända kostnaden såväl för torrlägningsarbetet — teg- eller täckdikning däri ej inberäknad — som ock för undersökningen och förrättningen jämte erforderliga kartor och handlingar; dock att beträffande företag inom Norrland, Dalarna och viss del av norra Värmland, vari inginge mark, som icke tagits i anspråk såsom åker eller ständig slätter- och betesvall, bidraget skulle få utgå med högst hälften av samma kostnad, under förbehåll likväl, att en tredjedel av bidraget inestode, intill dess bidragstagaren inom vid arbetsplanens fastställelse bestämd tid hos lantbruksstyrelsen styrkt sig hava tagit nämnda mark i anspråk för sagda ändamål i den omfattning, som styrelsen kunde hava föreskrivit.

Kungl. Maj:ts förevarande förslag grundar sig på och överensstämmer i allt väsentligt med ett av lantbruksstyrelsen den 21 oktober 1925 avgivet förslag till revision av gällande bestämmelser om norrländska och allmänna avdikningsanslagen samt odlingslånefonden. Såsom framgår av propositionen har ett starkt motstånd mot lantbruksstyrelsens förslag rests från länsstyrelserna och vederbörande hushållningssällskap m. fl. inom de fyra nordligaste länen och enkannerligen i yttrandena från Västerbottens och Norrbottens län samt från landstingens Norrlandskommitté. Det oaktat har Kungl. Maj:t funnit skäligt att i allt väsentligt framföra styrelsens förslag.

Vad särskilt angår ändrade bestämmelser i ovan återgivna hänseende, d. v. s. rörande bidragskvoten för torrlägningsföretag inom de norra landsdelarna, meddelas i propositionen, att förslaget i denna del rönt ett mycket kraftigt motstånd i yttrandena från norrländskt håll.

Otvivelaktigt torde också vara, att förslagets genomförande skulle komma att särskilt för övre Norrlands vidkommande medföra ogynnsamma verkningar. Många ord torde icke här behöva anföras för påvisande av det stora allmänna intresse, som bör vara förenat med ett fortsatt arbete för utveckling av det norrländska jordbruket och särskilt för tillvaratagande för den växande befolkningen av de därstädes förekommande rikliga odlings-tillfällena. En grundförutsättning härför är emellertid, att jords torrläggning understödes i minst lika stor omfattning som hittills.

Visserligen innebär nu föreliggande förslag, att torrlägningsföretag i de norra delarna av landet även i fortsättningen skulle kunna komma i åt-

njutande av någon förhöjd bidragskvot — d. v. s. intill halva kostnaden — men detta skulle enligt förslaget inträffa endast under förbehåll, att företaget fullföljdes medelst odlingsarbete. Det är huvudsakligen mot sistnämnda förbehåll, som denna motion vänder sig. Såsom framhållits i yttrandena från norrländskt håll har något avsiktligt eftersättande av odlingsarbetet ej skett. Tvärtom hava de i Norrland utdikade markerna i mycket stor utsträckning sedermera tillvaratagits för odlingsarbetets fullföljande, och allmänt vitsordades också, att norrländska avdikningsanslaget haft en synnerligen stor betydelse för Norrlands fortsatta kolonisation. Men det ligger i sakens natur, att odlingen icke kan påskyndas huru hastigt som helst, i det de utdikade torvmarkerna först någon tid efter avdikningen lämpligen kunna odlas. Då man har skäl antaga, att avdikningarna i stor omfattning i allt fall efterföljas av odling, lär förbehållet vara ganska onödigt. Men värre är, att det ur olika synpunkter kommer att verka synnerligen hämmande på torrlägningsverksamheten å oodlad jord i Norrland. Den norrländska jordbrukaren är i regel icke i den ekonomiska ställning, att han kan ligga ute med det kapital, som torrläggningens genomförande kräver, utan han torde i lika hög grad som hittills vara i behov att få halva torrlägningskostnaden täckt genom avdikningsanslaget. Härtill kommer den omgång, de besvär och de helt visst högst avsevärda kontroll- och inspektionskostnader, som torde bliva ofrånkomliga, därest det högre bidragets utbetalande skall göras beroende av en framtida prövning från lantbruksstyrelsens sida, huruvida och i vilken omfattning det torrlagda området odlats. Det förefaller, icke minst i betraktande därav, att förrättningskostnaderna redan nu äro anmärkningsvärt höga beträffande torrlägningsföretag, som om man hellre borde undvika sådana nya anordningar, vilka medföra vidgad inspektion och ökade förrättningskostnader utan att motsvarande nytta därav ernås.

Uti sitt yttrande till statsrådsprotokollet har departementschefen visserligen välvilligt uttalat, att den tid, som skulle tillmätas för odlingsarbetets fullbordande, icke borde vid tillämpningen bestämmas alltför knapp. Nu förhåller det sig emellertid så, att i företag, gemensamma för ett flertal jordägare, andelen i företaget ej alls är direkt proportionell mot storleken av vederbörandes hemman. Tvärtom händer det ofta, att ett mindre hemman har större andel i den torrlagda marken än ett större, beroende därav, att vid företagen jorddelning ett ringa värde åsatts marken i dess råa tillstånd. En följd av departementschefens förslag kan alltså ofta bliva — ja, blir det med all säkerhet ofta — att den mindre jordägaren får sig ålagd en i förhållande till hans ekonomiska bärkraft oproportionerligt stor odlingsplikt, om han vill komma i åtnjutande av den inestående andelen av statsanslaget. Om det för många blir möjligt att överhuvud få lyfta denna andel, torde vara mer än ovisst.

Det synes oss för övrigt fullkomligt oberättigat att uppställa den fordran på odlingsarbetets utförande, som lantbruksstyrelsen och efter lantbruksstyrelsen departementschefen framlagt. Denna fordran skulle kunna tydas som

ett bevis på underlåtenhet från de norrländska jordägarnas sida att genom uppodling draga verklig nytta av statens bidrag till torrläggningens utförande. Att ett sådant underkännande av de norrländska jordbrukarnas odlingsiver är fullkomligt oberättigat, framgår till fullo av den omfattning, som odlingsarbetet i Norrland under senare tider tagit, och som delvis får sitt siffermässiga uttryck i norrlänningarnas anlitande av möjligheten att erhålla nyodlingslån. Jordbruksutskottet kommer helt visst att för denna för Norrlands jordbrukare mycket viktiga frågas allsidiga belysande icke underlåta att för riksdagen framlägga de siffror i sistberörda hänseende, vilka man önskat att finna meddelade antingen i lantbruksstyrelsens underdåniga skrivelse eller, då de ej voro där anförda, uti propositionen. — Man skulle även i någotdera av dessa aktstycken gärna sett framhållet det allmänt kända förhållandet, att de norrländska myrarnas ringa förmultningsgrad gör det till en för den praktiske jordbrukaren ofrånkomlig nödvändighet att uppskjuta odlingsarbetets fullbordande, till dess myren efter torrläggningen verkligen hunnit börja så förmultna, att odlingen utan alltför stor svårighet och med fördel kan sättas i verket. Varje antydning därom saknas.

Vi kunna slutligen icke undgå att påtala den ovisshet om innebörden för jordbrukarna av förslaget i vad det avser odlingsarbetets omfattning, som ligger uti bestämmelsen att denna skall av lantbruksstyrelsen angivas. Efter vilka grunder detta skall ske är i ingen mån angivet. De omfattande torrläggningsföretag, som ofta förekomma, föranleda måhända — kanske troligen — lantbruksstyrelsen att uppställa krav på odlingsarbeten, som icke stå i något som helst rimligt förhållande till jordägarnas ekonomiska bärkraft.»

Riksdagen kan icke finna annat än att motionärerna sålunda givit uttryck åt en riktig uppfattning rörande ifrågavarande spörsmål. Den starka tillväxten av lantbefolkningen inom de delar av landet det här gäller gör det till en oavvislig plikt för statsmakterna att främja jordbrukets utveckling inom dessa trakter och tillvarataga möjligheterna för såväl nybildning av jordbruk på oodlad mark som utökning av redan befintliga jordbruk. Härvid är man särskilt hänvisad till de rikligt förekommande myrmarkerna, som dock i regel på grund av ringa förmultningsgrad ej kunna användas för odling förrän de fullständigt torrlagts och därefter under någon tid hunnit bliva genomluftade och tjänliga för odling.

Att intresset för odling är synnerligen stort torde framgå av följande uppgifter:

Åren 1918—1920 verkställdes med tillhjälp av genom statens odlingsorganisation förmedlade statsbidrag inom Norrland 42,220 stycken nyodlingar med en sammanlagd areal av 15,850 hektar. Under samma år beviljades 763 lån ur norrländska nyodlingsfonden för uppodling av 714 hektar.

Åren 1918—1920 lämnades statsbidrag till 678 vattenavledningsarbeten i Norrland och Dalarna, varvid den vattenbefriade eller förbättrade jordvidden beräknats uppgå till 24,132 hektar. Visserligen kunna dessa upp-

gifter ej anses utgöra ett uttryck för omfattningen av odling och dikning under normala år, men de angiva dock tydligt, att viljan till nyodling ej saknas, då de ekonomiska förhållandena medgiva arbetenas utförande. Att en stor del av dessa odlingar inom Norrland kommit till stånd beror helt säkert på att de förut med statsbidrag utförda dikningarna åstadkommit lämpliga odlingsområden.

Riksdagen har icke heller kunnat undgå fästa avseende vid de ökade kostnader, som ett bifall till propositionen i förevarande punkt oförändrad skulle komma att medföra för statsverket. Då en sjättedel av kostnaden för avdikningen — under förutsättning att hälften skulle erhållas i statsbidrag — skall innestå till dess visst föreskrivet område uppodlats, följer därav, att besiktningar och kontroll måste äga rum, innan denna del av statsbidraget kan utbetalas. Även om man härtill kan använda hushållningssällskapens tjänstemän i vissa fall, komma givetvis kostnaderna för kontrollen att stiga och de för verkligt produktiva ändamål tillgängliga medlen att sjunka. Slutligen vill riksdagen framhålla, att jordbrukets utövare inom dessa trakter alltjämt hava att kämpa med synnerligen stora svårigheter i avseende på klimat, kommunikationer m. m., något som givetvis varit anledning till statsmakternas hittillsvarande bestämmelser i fråga om bidragets storlek till avdikningar i dessa trakter.

Vad angår det i motionerna I: 252 och II: 374 framställda förslaget om viss utsträckning av tillämplighetsområdet för de gynnsammare bidragsvillkoren, som skulle tillerkännas torrlägningsföretag i Norrland och Dalarna samt nordligaste delen av Värmland för så vitt däri inginge oodlad mark, synes riksdagen minst lika vägande skäl kunna anföras för att i detta område inrymma de i motionerna angivna delarna av Värmlands och Örebro län som särskilt södra trakterna av Dalarna. Riksdagen anser sig därför böra biträda motionärernas på vederbörande länsstyrelsers yttranden i ärendet grundade förslag.

I övrigt har Eders Kungl. Maj:ts förslag icke givit riksdagen anledning till någon erinran.

Vissa av kolonisationskommittén avhandlade, med avdikningsanslagen sammanhängande frågor.

I sitt den 31 maj 1922 avgivna betänkande (statens offentliga utredningar 1922: 22) har kolonisationskommittén, under avdelningen III (kraftigare befrämjande av egnahemsbildning å enskild jord i Norrland), föreslagit vissa ändringar i bestämmelserna för norrländska avdikningsanslaget, nämligen i syfte bland annat att statsbidrag skulle utgå även till odlingsvägar.

Departementschefen har funnit detta förslag ej nu böra föranleda slutligt ställningstagande.

Riksdagen vill för egen del understryka departementschefens uttalande, att ifrågavarande angelägenhet synes böra göras till föremål för förnyat övervägande.

Lånevillkor.

Eders Kungl. Maj:ts förslag innebär, att även i fortsättning statslån och statsbidrag skulle utgå såsom varandra supplerande anordningar. Vad i det föregående anförts och föreslagits i fråga om understödsverksamhetens ändamål, allmänna förutsättningar för statsunderstöd, obligatorisk syneförrättning samt visst förhållande mellan båtnad och kostnad såsom förutsättning för statsunderstöd har avseende icke endast å statsbidragen utan även å lånen för här ifrågavarande torrläggningsföretag.

Vad angår lånens åtnjutande och återbetalning samt förräntning innebär förslaget i huvudsak icke annan ändring i förhållande till nu gällande motsvarande bestämmelser i fråga om lån ur odlingslånefonden, än att det s. k. odlingstvånget skulle upphöra. Lantbruksstyrelsen, vars förslag i detta avseende godtagits av departementschefen, har i huvudsak framhållit följande.

I gällande villkor för lån ur odlingslånefonden stadgades, bland annat, att i kontraktet om odlingslån skulle innefattas förbindelse för låntagare att påbörja och fullborda icke blott vattenavledningen och avdikningen utan även odlingsarbetet inom viss tid samt att för fullgörande av till företaget hörande odlingsarbete säkerhet, som av lantbruksstyrelsen godkändes, skulle ställas, vilken säkerhet skulle upphöra att gälla, så snart odlingsarbetet blivit avsynat och godkänt.

Lämpligheten av berörda s. k. odlingstvång hade länge varit omtvistad. Vid upprepade tillfällen hade frågan om dess upphörande varit på tal.

Tidigare hade den åsikt uttalats, att inteckningshavarnas rätt möjligen kunde komma att lida, därest odlingstvånget borttoges, enär kronan enligt lag finge bättre rätt i fastigheten till odlingslåns återbetalning än som tillkomme innehavare av i fastigheten intecknad fordran. Lantbruksstyrelsen ifrågasatte, huruvida nämnda skäl verkligen vore av sådan betydelse, att det uppvägde de avsevärda olägenheter, som i allt högre grad funnits bliva en följd av odlingsskyldighetens praktiska tillämpning.

Säkerheten för inteckningshavare i fastigheter, vilka blivit delaktiga av odlingslån, vore i första rummet beroende av den tillförlitlighet, varmed jordförbättringsvärdet uppskattats. Enligt 7 kap. 22 § vattenlagen skulle till sådan jordförbättring endast räknas den genom torrläggningen orsakade höjningen av jordens alstringsförmåga. Sedan en lång följd av år hade lånets storlek också begränsats antingen av kostnaden för torrläggningen eller av förbättringsvärdet genom torrläggningen. Lånet vore sålunda fullständigt oberoende av eventuell föreskrift om uppodling av i företaget ingående mark. Då lån kunde beviljas till högst 70 procent av värdeförbättringen genom torrläggningen, i vilket avseende ändring ej ifrågasattes, bleve inteckningshavarnas säkerhet försämrad endast under förutsättning av så stor felbedömning vid markvärderingen, att verkliga värdeförbättringen bleve mindre än 70 procent av den beräknade. Denna felmarginal torde i allmänhet vara fullt tillräcklig för tryggnad av inteckningshavarnas rätt,

vartill komme, att lånebeloppen endast i undantagsfall komme att stiga till maximigränsen, 70 procent av förbättringsvärdet genom torrläggningen.

Enär ingen hänsyn till eventuell odlingssskyldighet toges vid bestämmande av lånets storlek, innebure odlingstvånget ofta en pålaga för låntagaren, som ej stode i rimligt förhållande till fördelen med lånet.

Därjämte hade odlingstvånget föranlett avsevärda svårigheter i den praktiska tillämpningen liksom även betydande kostnader för kontroll, vilka icke stode i rimligt förhållande till den nytta, odlingstvånget vid lånen eventuellt kunde anses medföra.

Äläggande av odlingstvång borde därför icke vidare förekomma vid beviljandet av lån ur odlingslånefonden.

I syfte att förebygga missuppfattning om lånerörelsens syfte och förväxling med nyodlingsfonderna samt för vinnande av överensstämmelse med benämningen »statens avdikningsanslag» har föreslagits, att odlingslånefonden skulle erhålla namnet »*statens avdikningslånefond*».

Mot Eders Kungl. Maj:ts förslag i förevarande del har riksdagen intet att erinra.

Statsbidragens utbetalande av statskontoret eller lantbruksstyrelsen.

Beträffande väckt fråga om överflyttning från statskontoret till lantbruksstyrelsen av utbetalningsbestyren för bidrag från avdikningsanslagen har enligt utredningen i ärendet olika meningar gjort sig gällande.

I likhet med departementschefen anser riksdagen detta spörsmål böra hänskjutas till ytterligare övervägande i samband med frågan om genomförande av besparingar och förenklingar inom de centrala verken, varom utredning pågår.

Förslag till kungörelser angående villkoren för statsbidrag från statens avdikningsanslag och lån från statens avdikningslånefond.

Beträffande de av lantbruksstyrelsen framlagda, vid propositionen fogade kungörelseförslagen angående avdikningsanslaget och avdikningslånefonden har departementschefen funnit sig kunna i allt mera väsentligt godtaga innehållet däri, därvid han dock i fråga om det sakliga innehållet förordat viss jämkning i mom. 8, respektive mom. 9 av de båda kungörelseförslagen samt vissa tillägg i nedannämnda två hänseenden till bestämmelserna i kungörelseförslaget angående avdikningsanslaget.

Sålunda har departementschefen förordat borttagande av bestämmelsen i tredje stycket mom. 8, respektive mom. 9 därom, att frågan om uppburna medels återbäring skulle överlämnas till riksdagen, därest längre anstånd därmed än till nästa riksdag ansåges erforderligt.

Vidare har departementschefen yttrat följande:

»Under åberopande av vad jag tidigare anfört i fråga om ökat bidrag till förrättningskostnader föreslår jag, att beträffande torrläggningsföre-

tag, till vars utförande förslag upprättats vid syneförrättning, som påbörjats efter den 30 juni 1926, det statsbidrag, som enligt bestämmelserna i mom. 4 i kungörelseförslaget angående avdikningsanslaget eljest skolat utgå, må höjas till sådant belopp, att ersättning av statsmedel därigenom beredes bidragstagare för hela den av Kungl. Maj:t godkända kostnaden för gode mäns biträde vid förrättningen, allt dock under förutsättning att samtliga delägare överenskommit om grunderna för kostnadernas fördelning, och till följd av sådan överenskommelse särskild båtnadsuppskattning icke varit av nöden, att bestämmande av ersättning till någon, som ej är delägare i företaget, ej ifrågakommit samt att anledning till underställning av synemännens utlatande ej förefunnits. De bestämmelser, som jag sålunda föreslagit, ansluta sig till de av vattenrättsdomarna föreslagna villkoren för att gode män ej skola behöva anlitas. Därest det av dem och lantbruksstyrelsen förordade förslaget upphöjes till lag, blir bestämmelsen utan betydelse och kan såsom obehövligen utgå.

I överensstämmelse med vad jag under avdelning 4) uttalat torde vidare en bestämmelse vara påkallad, i syfte att något lindra övergången till de nya bidragsvillkoren för de norrländska företagen, beträffande vilka understundom relativt lång tid förflyter mellan förslagens upprättande och ingivande till lantbruksstyrelsen. Sålunda torde bland övergångsbestämmelserna i fråga om villkoren för statens avdikningsanslag böra föreskrivas, att, oberoende av vad i mom. 4 stadgas angående statsbidragets storlek, statsbidrag må beträffande företag i Norrland och Dalarna, vartill förslag inkommit till lantbruksstyrelsen före den 1 juli 1926, utgå till högst hälften av den i nämnda moment angivna kostnad.

Berörda bestämmelser torde icke föranleda sådan ökning i medelsåtgången, att höjning i det av lantbruksstyrelsen för budgetåret 1926—1927 beräknade anslagsbehovet med anledning härav torde behöva ske.

Sedan ärendet varit föremål för riksdagens prövning, torde det ankomma på Kungl. Maj:t att i administrativ ordning utfärda erforderliga författningar angående villkoren för statsbidrag från statens avdikningsanslag och för lån från statens avdikningslånefond. Dessa författningar böra givetvis i fråga om såväl förslaget ovan behandlade huvudgrunder som ock dess övriga rent sakliga innehåll överensstämma med vad jag i det föregående tillstyrkt, men torde Kungl. Maj:t böra äga befogenhet att, i mån av behov, vidtaga smärre jämkningar av huvudsakligen mera formell natur. I sådant hänseende torde, bland annat, hinder ej böra möta att eventuellt något jämka eller förtydliga föreskrifterna om samarbetet i vissa fall mellan lantbruksstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen beträffande handläggningen av sådana understödsärenden, som beröra jämväl den sistnämnda styrelsens verksamhetsområde.»

Beträffande ovanberörda förslag till kungörelse angående avdikningsanslaget påkallas däri ändring med hänsyn till vad riksdagen anfört under

avdelningen »Statsbidragets storlek samt sammanslagning av norrländska och allmänna avdikningsanslagen».

Med avseende å den föreslagna övergångsbestämmelsen att oberoende av de nya bestämmelserna statsbidrag skulle beträffande företag i Norrland och Dalarna, vartill förslag inkommit till lantbruksstyrelsen före den 1 juli 1926, utgå till högst hälften av kostnaden lära enligt vad riksdagen från vederbörligt håll inhämtat i vissa fall vederbörande lantbruksingenjörer icke komma att medhinna upprättande av avdikningsförslagen inom sådan tid, att dessa kunna vara lantbruksstyrelsen till handa före den 1 juli 1926. Då på grund härav de åsyftade företagen skulle gå miste om det större statsbidrag, varmed vederbörande intressenter vid den planernas uppgörande föregående undersökningen haft anledning räkna, synes riksdagen skäligt, att ifrågavarande tidpunkt framflyttas till den 1 januari 1927. Som emellertid den häri liggande förmänen givetvis endast bör komma sådana företag till del, beträffande vilka undersökning påbörjats före den 1 juli 1926 torde samtidigt föreskrift i sådant avseende böra meddelas. I övrigt giver Eders Kungl. Maj:ts förslag i förevarande del ej anledning till någon riksdagens erinran.

Understödsverksamhetens kostnad och anslagsbehovet för budgetåret 1926—1927.

Eders Kungl. Maj:ts förslag innefattar, att Kungl. Maj:t skulle tillerkännas befogenhet att för budgetåret 1926—1927 bevilja bidrag från statens avdikningsanslag till belopp av tillhoppa 2,500,000 kronor samt lån från statens avdikningslånefond till belopp av tillhoppa 3,800,000 kronor.

Beträffande anslagsbehovet för budgetåret 1926—1927 har, i överensstämmelse med statskontorets beräkning, äskats ett extra reservationsanslag för statens avdikningsanslag till belopp av 1,800,000 kronor

I fråga om kapitalökningsanslaget för avdikningslånefonden för budgetåret 1926—1927 har verkställd beräkning givit vid handen, att ett anslag till belopp av 2,600,000 kronor torde vara tillfyllest.

Denna anslagsberäkning har icke givit riksdagen anledning till någon erinran.

Under åberopande av det anförda får riksdagen anmäla, att riksdagen i anledning av Eders Kungl. Maj:ts förevarande framställning och de i ämnet väckta motionerna

a) godkänt de av departementschefen i statsrådsprotokollet tillstyrkta ändrade grunder för understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningskyldighet av sådana torrlägningsföretag, vilka avse höjande av alstringsförmågan hos mark med hänsyn till dess utnyttjande såsom åker eller

ständig slätter- och betesvall med däri av riksdagen här ovan angivna ändringar;

b) till sådant understödjande medelst statsbidrag utan återbetalnings-skyldighet, som avses ovan under a), anvisat för budgetåret 1926—1927 under benämning *statens avdikningsanslag* ett extra reservationsanslag av 1,800,000 kronor;

c) medgivit, att vid utgången av budgetåret 1925—1926 förefintliga reservationer å norrländska och allmänna avdikningsanslagen må överföras till statens avdikningsanslag ävensom att av Kungl. Maj:t beviljade bidrag från norrländska och allmänna avdikningsanslagen må efter den 30 juni 1926 utbetalas från statens avdikningsanslag;

d) medgivit, att Kungl. Maj:t må under tiden 1 juli 1926—30 juni 1927 från statens avdikningsanslag bevilja statsbidrag å tillhoppa 2,500,000 kronor;

e) godkänt de av departementschefen i statsrådsprotokollet tillstyrkta ändrade grunder för understödjande medelst lån från odlingslånefonden av sådana torrlägningsföretag, vilka avse höjande av alstringsförmågan hos mark med hänsyn till dess utnyttjande såsom åker eller ständig slätter- och betesvall, och i samband därmed ändrat fondens benämning till *statens avdikningslånefond*;

f) såsom kapitalökning för statens avdikningslånefond för budgetåret 1926—1927 anvisat ett reservationsanslag av 2,600,000 kronor; samt

g) medgivit, att Kungl. Maj:t må under tiden 1 juli 1926—30 juni 1927 från statens avdikningslånefond bevilja lån å tillhoppa 3,800,000 kronor.

Beträffande sättet för anskaffande av de till kapitalökning för statens avdikningslånefond avsedda medlen anmäler riksdagen i annat sammanhang sitt beslut.

Stockholm den 1 juni 1926.

Med undersätlig vördnad.